İstanbul Planlama Ajansı

ŞUBAT 2023

KENT GÜNDEMİNE BAKIŞ

İstanbul Sokaklarında Kışı Geçirenler

Evsizler Kentin ve Politikanın Neresinde?

Yayın Yönetimi ve İdari Koordinasyon
İstanbul Planlama Ajansı

Hazırlayan
Şehide Zehra Keleş Yüksel

Katkıda Bulunanlar
Anıl Gencelli, Deniz Demircan, Elanur Demir, Erdal Bülbün

Tasarım Konsepti ve Yayın Kimliği
Kader Şahin

Basım Yeri ve Tarihi
İstanbul, Şubat 2023

ISBN: 978-625-6762-33-6
İstanbul Büyükşehir Belediye iştiraki Kültür A.Ş. yayınıdır.

İÇİNDEKİLER

EVSİZLİĞİN VERİSİNE ULAŞMAK MÜMKÜN MÜ? 1

EVSİZLERE YÖNELİK HİZMET VE POLİTİKALARDA MEVCUT DURUM 3

- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı 3
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 4
- İçişleri Bakanlığı 5
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi 5

İSTANBUL'DA BARINMAK VE EV SAHİBİ OLMAK 7

İSTANBUL'UN İLÇELERİNDEN GÖZLEMLER: MEKANLAR VE ÇÖZÜMLER 9

- Beyoğlu 9
- Fatih 10
- Şişli 11

SONUÇ VE ÖNERİLER 12

DÜNYADAN ÖRNEKLER: HERKES İÇİN BARINILABİLİR KENTLER YARATMAK ÜTOPYA DEĞİL 13

- Barcelona (İspanya) 14
- Hamburg (Almanya) 14
- Utrecht (Hollanda) 15
- Meksiko (Meksika) 15
- Washington (Amerika Birleşik Devletleri) 16
- Toronto (Kanada) 16

EVSİZLİĞİN VERİSİNE ULAŞMAK MÜMKÜN MÜ?

OECD'nin 2019 verileri 35 ülkede 2 milyona yakın evsiz olduğunu gösterirken, evsizliğin biçimleri ve evsiz profillerine dair ülkeden ülkeye farklılaşan trendler tespit edilmiştir.[1] Örneğin, ABD'de geçici evsizlerin kronik evsiz sayısını geride bıraktığı, Avustralya'da 15-29 yaş aralığındaki gençler arasında evsizliğin yaygınlaştığı, İrlanda ve İngiltere'de aile evsizliğinin arttığı, Kanada'da ise göçmenlerin evsizler içerisindeki oranının belirgin bir şekilde yükseldiği görülmektedir. Diğer yandan, yine OECD evsizlik verilerinin ülkelerin evsizliği nasıl tanımladığıyla doğrudan ilişkili olduğunu söylüyor. Ülkelerin bildirdiği evsiz sayısı, evsizliğin ne kadar dar veya geniş bir çerçeveden tanımlandığını yansıtıyor. Yine de, hem evsizliği en geniş çerçeveden tanımlayan hem de oldukça düşük evsiz sayılarına ulaşan ülkelerin tamamının -Danimarka, Finlandiya, Norveç ve Polonya- sosyal demokrat refah rejiminin hakim olduğu Kuzey ülkeleri olduğu görülüyor. Türkiye'de de evsizlik alanının başlıca sivil aktörlerinden olan Şefkat-Der 2021 yılında ülkede yaklaşık 70.000 kronik evsiz olduğunu, bunların %95'inin yetişkin ve yalnız erkeklerden oluştuğunu ifade etmiştir.[2] Şefkat-Der, Türkiye'deki hakim evsiz profilinin aile ve akraba ilişkileri güçlü olmayan yetişkin ve yalnız erkekler olduğunun altını çizmektedir. Türkiye'nin refah rejimi tüm klasik sınıflandırmalar içerisinde "aileci" niteliğiyle öne çıkmaktadır. **Aile, Türkiye'de hayatta kalmanın en küçük birimidir.** Dolayısıyla, sosyal korumanın zayıf olması sebebiyle kişilerin refahı, esenliği ve temel ihtiyaçlarının temini bakımından destekleyici aile bağlarına sahip olup olmadıkları oldukça belirleyicidir. Evsizlerin bu bağlardan ve destek ağlarından yoksun erkeklerden oluşması Türkiye'nin aileci refah rejimiyle doğrudan ilişkilidir.

Evsizliğin dinamikleri ve evsizliğin nasıl yaşandığı özellikle sivil toplumun sahadan beslenen gözlemlerine dayanarak açıklanabilse de, Türkiye'de tam olarak ne kadar evsizin bulunduğu, söz konusu evsizlerin illere ve ilçelere göre dağılımı bilinmemektedir. OECD, evsizlere yönelik veri toplama süreçlerinde başarılı olan ülkelerin farklı veri kaynaklarının entegrasyonuna yatırım yapan ülkeler olduğunu söylemektedir. Pek çok ülke yönetimsel veriler ("administrative data") olarak tanımlanabilecek resmi veri kaynaklarıyla yaygın anket verilerini entegre ederek yaratıcı çözümler bulurken; Kanada başta olmak üzere bazı ülkeler evsizlik verisi özelinde yönetim bilişim sistemleri geliştir-

[1] OECD Affordable Housing Database

[2] https://www.indyturk.com/node/302696/t%C3%BCrkiyede-tahmini-70-bin-evsiz-var-y%C3%BCzde-95inin-erkek-olmas%C4%B1n%C4%B1n-sebepleri-neler

miş, Avustralya gibi yerelleşme reformundan geçmiş ülkeler farklı yönetim birimleri arasında evsizlik verisinin paylaşılması ve kaybolmaması için sözleşmeler imzalamıştır. Türkiye'deyse evsizlik krizine dair mevcut fotoğrafı ortaya koyacak bir veri politikası bulunmamaktadır.

TÜİK başta olmak üzere resmi kurumlar evsiz sayısını açıklamamaktadır ve Covid-19 pandemisini takip eden ekonomik krizle birlikte evsizliğin nasıl bir toplumsal riske dönüştüğü saptanamamaktadır. Sivil toplumun evsizliğin yarattığı fiziksel ve duygusal yıkıma dair ürettiği niteliksel veriler ihtiyaçlar evrenini az çok ortaya koysa da; niceliksel verilerin yeterli olmaması ihtiyaç duyulan politika müdahalelerin ne büyüklükte bir kapasite gerektirdiğinin saptanmasını zorlaştırmaktadır. Evsizliğin ölçümüne yönelik bu ihtiyaç karşısında üç farklı yöntem önerilmektedir:

- Bir gecelik sayımla ortaya çıkacak, hem bireyleri hem aileleri kapsayan "evsiz stoğu"nun tespit edilmesi

- Yönetimsel olarak anlamlı bir zaman dilimi belirlenerek, o süre zarfında evsizlere yönelik konaklama hizmetlerine giren ve çıkanların hesaplanması, böylece "evsiz akışı"nın tespit edilmesi

- Yine yönetimsel olarak anlamlı bir zaman dilimi belirlenerek, o zaman diliminde evsizliği deneyimleyen kişiler sayılarak "evsizlik frekansı"nın tespit edilmesi[3]

Türkiye'de evsizliğin il bazlı verisine ulaşmak için referans alınabilecek tek kurumsal sayım İl Valiliklerinin her kış bir önceki yıl için açıkladığı, sokaklardan alınarak kurumsal geçici bakım merkezlerinde konaklatılan evsiz sayısıdır. Örneğin, İstanbul Valiliği 2021 yılında kış aylarında 2.100 evsizin otellerde "misafir edildiğini" açıklamıştır.[4]

[3] Fitzpatrick, S., Kemp, P. ve Klinker, S. (2000), "Single Homelessness An Overview of Research in Britain",Bristol: The Policy Press and the Joseph Rowntree Foundation.

[4] Video haber: https://www.sondakika.com/haber/haber-istanbul-valiligi-sokakta-kalanlara-sahip-cikiyor-14684101/

EVSİZLERE YÖNELİK HİZMET VE POLİTİKALARDA MEVCUT DURUM

Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi'nin 25. maddesinden başlayarak Türkiye'nin taraf olduğu birçok uluslararası haklar sözleşmesi barınma hakkının korunması yükümlülüğünü getirir. Örneğin, Avrupa Sosyal Şartı'nın 31. maddesine göre, "Devletler barınaktan yoksun kalma durumunu tedricen ortadan kaldırmaya yönelik önlemler almalıdırlar. Devlet halkın kentlerden olabildiğince yararlanabilmesini sağlamakla ve maddi olanağı dar olanlar için konut giderlerini ulaşılabilir bir düzeyde tutmakla yükümlüdür". Buna karşın, Türkiye'de evsizlikle mücadeleden sorumlu üç bakanlığın ve kronik evsizliğin en yoğun yaşandığı İstanbul'da İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin son faaliyet raporlarına kabaca bakılırsa alandaki temel politikalara dair şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır:

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı

- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın 2021 yılı bütçesi içinde, "Kırsal Alanda Kendi Evini Yapana Yardım" başlığı altında yaklaşık 1,3 milyon lira yapım desteğinde bulunulmuş, "Kentsel Dönüşüm Ödeneği" başlığı altında ise 113 milyon lira bütçe kullanılmıştır.

- Yine 2021 yılında Devlet Eliyle İskân adı altında 26 ilde 2.100 aileye 17.500.000 lira tutarında kredi tahsisi gerçekleşmiştir. Devlet eliyle iskân kapsamında gerçekleşen 8 adet proje için 139.430.000 lira ödenek tahsis edilmiştir. Kamulaştırma ödeneği olarak 9.862.000 TL, hane halkına yapılan ödemeler için (Kira Yardımı vb.) ise 597.000 lira ödenek ayrılmıştır.

- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı 2021 yılında yaptığı çalışmalar ile 81 ilde toplam 87.477 riskli konut tespit etmiştir.

- 2020-2022 Yeni Ekonomi Programı kapsamında, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı bünyesinde kurulacak Yapı Tasarruf Sandığı Sistemi ile düşük maliyetli konut ediniminin sağlanacağı duyurulmuştur.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın 2021 yılı faaliyet raporuna göre, Bakanlık bir yılda 30.363 hane için 119,6 milyon lira tutarında barınma yardımında bulunmuştur. Barınma yardımı, "oturulamayacak derecede eski, bakımsız ve sağlıksız evlerde yaşayan ihtiyaç sahibi vatandaşlara evlerinin bakım onarımı ve ev eşyası alımı için ayni veya nakdi olarak yapılan" yardımlardır.

- Yine Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın 2021 yılı faaliyet raporuna göre, TOKİ tarafından yapımı tamamlanan sosyal konutların muhtelif işlemleri için Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına 1.054.926,00 lira tutarında kaynak aktarılmıştır. Barınma yardımları kapsamında 2021 yılında betonarme ev yapımı yardımı 40.000 liradan 70.000 liraya, prefabrik ev yapım yardımı 30.000 liradan 40.000 liraya, ev onarımı yardımı 20.000 liradan 25.000 liraya, tapusu olmayanlar için ev onarımı yardımı 10.000 liradan 17.500 liraya, afet olayları sonrasında ev eşyası yardımı 5.000 liradan 6.500 liraya çıkmıştır.

- Sokak evsizlerinin de yararlandığı aşevi hizmeti için, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2021 yılında 108 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfına 91.804.384 lira tutarında kaynak aktarmıştır. Bu kaynakla yaklaşık 45.000 kişiye sıcak yemek ulaştırıldığı ifade edilmektedir. Ancak, bu hizmetten yararlananların ne kadarının sokakta kalanlar olduğu bilinmemektedir.

- Dönemin Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı, 2021 yılında sokak evsizlerine sıcak yemek dağıtımı ve konaklama hizmetlerinin sağlanması için SYDV'lere 55 milyon lira bütçe ek bütçe aktarıldığını duyurmuştur. Söz konusu bütçenin 40 milyon liralık kısmının aşevlerine, geri kalan kısmı ise sokak evsizlerine kış aylarında sağlanan geçici barınma hizmetlerine harcandığı ifade edilmiştir.[5]

[5] https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/aile-calisma-ve-sosyal-hizmetler-bakanligi-evsiz-ve-kimsesizler-icin-55-milyon-lira-aktardi/2147680

- 2020 yılının Nisan ayında, "Covid-19'la Mücadele Kapsamında Evsizlere Konaklama Projesi" hayata geçmiş, bu kapsamda 81 ilde yer alan müdürlükler aracılığıyla evsizlerin tespit edilmesi, kamu misafirhanelerine yerleştirilmesi, bu süreçte düzenli sağlık kontrollerinin yapılması, tüm temel ihtiyaçlarının (gıda, giyim, hijyen vb.), projeden yararlananlara dair verilerin Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi'ne girilmesi kararı alınmıştır.[6] Projeden bir yılda 2.454 evsizin yararlandığı bildirilmiştir. Söz konusu projede tanımlanan "kamu misafirhaneleri" genellikle il ve ilçelerde bulunan öğretmenevleridir.

İçişleri Bakanlığı

- Özellikle 2019 yılından itibaren İl Valilikleri sokakta kalan evsizlerin geçici olarak konaklatılmasına yönelik sorumluluğu bizzat üstlenmiş, bunun için 3 aylık kış mevsimi boyunca ilçelerdeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ile iş birliği yaparak öğretmenevleri ve oteller başta olmak üzere geçici barınma merkezi olarak kullanılabilecek alanlarda evsizlere yer açılmıştır. Valiliğin koordinasyonunda Kaymakamlıklara bağlı SYDV'lerin üstlendiği bu geçici konaklama hizmetinden yararlanan evsizlere günlük sıcak yemek ve kıyafet desteği de sunulmaktadır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi

- İstanbul Büyükşehir Belediyesi 2021 yılı faaliyet raporuna göre, bir yılda "gecekondu ıslah ve tasfiye çalışmaları" kapsamında 180 kişiye sosyal konut tapusu verilmiştir, 208 adet sosyal konutun yapımı tamamlanmıştır ve 112 adet sosyal konutun inşaatı devam etmektedir.

- Yine İBB 2021 yılı faaliyet raporuna göre, "Sosyal İhtiyaçları Eşit ve Kapsayıcı Bir Şekilde Karşılayarak Paylaşan Bir Şehir Oluşturmak" amacı altında 208 konutun yapımı tamamlanmıştır. 2021 yılı sonunda "sosyal konut edindirme" kalemine harcanan bütçe 5.992.737 lira olmuştur.

[6] https://www.aile.gov.tr/ksgm/haberler/bakan-selcuk-koronavirusle-mucadele-kapsaminda-evsizlere-konaklama-projesi-basliyor/

- İBB, sokak evsizlerine yönelik ilaç, tedavi, geçici barınma ve sıcak yemek hizmeti sağlamaktadır. Ancak, evsizlere sağlanan ayni ve nakdi destekler ile ailelere sunulan nakit desteklerinin bütçesi birlikte açıklandığı için bir yılda kaç evsize sosyal destek sağlandığı bilinememektedir.

- İBB, kış aylarında sokaklarda yaşayanlar için sunduğu geçici barınma hizmeti kapsamında 2021 yılında Florya Engelliler Kampı'nı, Esenyurt İSTAÇ binasını, Darülaceze Müdürlüğü'nün Kayışdağı yerleşkesini, Esenyurt Kıraç'taki misafirhaneyi ve übelirli otelleri kullanmıştır.

- İBB, 10 adet Mobil Büfe ile bir yılda 5,5 milyondan fazla vatandaşa yiyecek-içecek ulaştırmıştır. Ancak, yararlanıcıların ne kadarının evsiz vatandaşlar olduğu bilinmemektedir.

- 2021 yılında İstanbul'da çeşitli sebeplerden barınamamış ve memleketine dönmek isteyen 4.010 aileye taşınma desteği sunulmuştur.

- İBB 2021 yılı gerçekleşen bütçesine göre, "evsizlere yönelik hizmetler" kapsamında 796.116 lira harcama yapılmıştır.

- İBB Bölgesel İstihdam Ofisleri 2021 yılı itibariyle Darülaceze kurumu aracılığıyla 366 evsizi işe yönlendirmiştir.

- 2023 yılı Ocak ayında Esenler'deki İstanbul Otogarı içerisinde açılan evsizler misafirhanesinin evsizler için geçici barınma imkanı, gıda ve hijyen desteği ile birlikte psiko-sosyal desteklerin de sunulacağı bir sosyal hizmet merkezi olarak işlev görmesi planlanmaktadır.

Esenyurt Evsizler Barınma Merkezi

İSTANBUL'DA BARINMAK VE EV SAHİBİ OLMAK

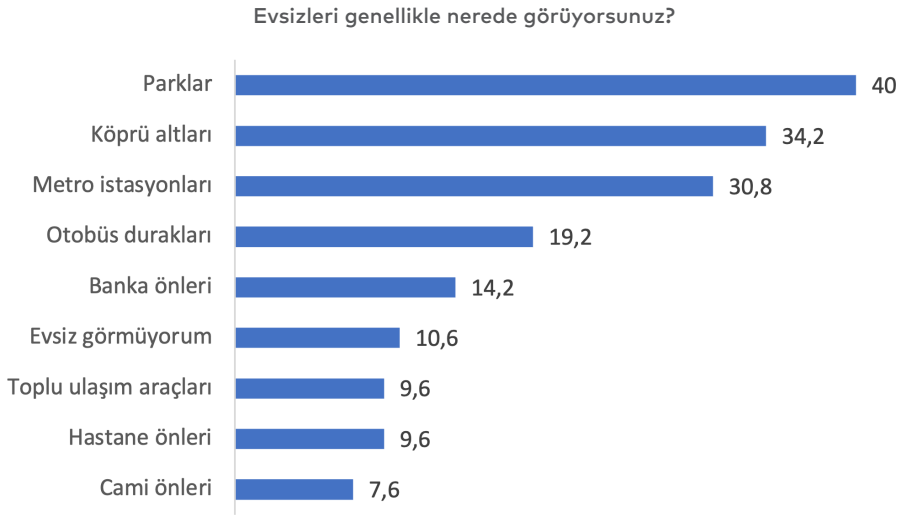
TÜİK'in açıkladığı verilere göre, Türkiye'de 2014 yılından 2021 yılına gelinen süreçte konut sahipliğinin belirgin bir şekilde düştüğü, 2020-2021 yıllarında halkın %42'sinin kiracı olduğu, bu oranın Avrupa ortamalasının çok üstünde olduğu görülmektedir. Ayrıca, Türkiye'de düşük bedelli veya ücretsiz konutlarda oturmanın da görece yaygın olduğu (%16) Eurostat verileriyle ortaya konmuştur. Bu durumun, aile apartmanları gibi sosyal dayanışma mekanizmalarından ve kapıcı dairelerinden kaynaklanması mümkündür. TÜİK 2022 Kasım ayına ait Konut Satış İstatistikleri'ne göre, Türkiye genelinde konut satışları bir önceki yılın aynı ayına göre %34,1 azalarak 117 bin 806'e gerilerken, İstanbul 19 bin 687 konut satışı ve %16,7 pay ile en yüksek konut satışının gerçekleştiği kent olmuştur.[7] Bu konutların %14'ü ipotekli olarak satılmıştır. Ayrıca, yabancılara yapılan konut satışları Ocak-Kasım döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre %20,4 artarak 61 bin 104 olmuştur ve yabancılara konut satışında ilk sırada Antalya, ikinci sırada İstanbul bulunmaktadır. İstanbul Planlama Ajansı tarafından yayınlanan "Konut Sorunu: İstanbul'da Mevcut Durum ve Öneriler" raporu ise, İstanbul'da boş konut stokunun olduğunu fakat bu konutların erişilebilir olmadığını ortaya koymuştur. Söz konusu araştırmaya göre, İstanbulluların yaklaşık %30'u kiracıdır ve İstanbul'da boş konut oranı Avrupa'daki diğer büyük kentlere kıyasla oldukça yüksektir. Avrupa Yakası'nda Beylikdüzü, Başakşehir, Küçükçekmece ve Bağcılar ile Anadolu Yakası'nda Kadıköy, Ataşehir, Sancaktepe ve Tuzla'da boş konut stokunun yüksek olduğu görülmektedir. Diğer yandan, İstanbul'da kiracı olmanın maliyeti Covid-19 pandemisini takip eden ekonomik krizle birlikte daha da artmıştır. İPA İstatistik Ofisi'nin 2022 bulgularına göre, İstanbul'da ortalama kira bedeli 6.360 liradır ve İstanbul'da kiralar bir yılda %161 artış göstermiştir. TÜİK'in 2022 Eylül ayında açıkladığı Tüketici Fiyat Endeksi rakamlarına göreyse, konut giderleri bir önceki yılın aynı ayına göre yalnızca %84,67 oranda artmıştır. [8]

Türkiye Bankalar Birliği'nin 31 Aralık 2021 tarihli "Kredilerin İllere ve Bölgelere Göre Dağılımı" tablosu, sadece İstanbul'da gayrimenkul alma amaçlı çekilen banka kredilerinin tüm Karadeniz bölgesinde aynı amaçla çekilen kredi sayısına denk olduğu, yine tüm Güneydoğu Anadolu illerinde aynı amaçla çekilen kredilerden çok daha fazla olduğunu göstermektedir.[9] Diğer yandan, kiracı olmanın maliyetinin giderek

[7] https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Konut-Satis-Istatistikleri-Kasim-2022-45683
[8] https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Tuketici-Fiyat-Endeksi-Eylul-2022-45798
[9] https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59

artması ile ücretli çalışanların gelirlerinin önemli bir kısmının kiralara gittiği görülmektedir. İstanbul'da alt gelir gruplarının aylık harcanabilir hanehalkı gelirinin en az %50'sini konut giderlerine harcadığı, kira giderlerinin İstanbul'da harcanabilir hanehalkı gelirlerinin ortalama %29'unu alıp götürdüğü tahmin edilmektedir.[10] Dolayısıyla, İstanbul'da kiracıların oranı Türkiye ortalamasının altında olsa da kiracı olmanın maliyetinin oldukça yüksek olduğu, konut kredisi çekerek ev sahibi olmanın ise son derece yaygın olduğu, böylece kentte ev sahibi olmak için borçlanmış önemli bir nüfusun oluştuğunu söylemek mümkündür. Ancak, İstanbul'da barınma sorunu yalnızca konut güvencesizliği olarak tanımlanabilecek yüksek kiralar ve kredi borçları ile satın alınan evlerden veya sokaklarda yaşayan literal/kronik evsizlerden ibaret değildir. Kentte çalıştığı yerde yaşayan pek çok meslek grubu bulunmaktadır. Örneğin, İstanbul Planlama Ajansı tarafından yayımlanan Kentin Yükünü Sırtlananlar: İstanbul'un Katı Atık Toplayıcıları, Sorunlar ve Talepler raporu ve Ekonomik Krizin Kıskacında İstanbul'da Geçim ve Dayanışma araştırması bilhassa tekstil ve geridönüşüm sektörlerinde çalışanların çalıştıkları yerlerde, depolarda ve atölyelerde yaşam sürdüğünü ortaya koymuştur. Bu, çalışma alanları ve yaşam alanları arasındaki sınırın kalktığı bir tür gizli evsizlik biçimine işaret etmektedir. Söz konusu alanlar yaşamaya elverişli olmamakla birlikte, genellikle geçici barınma yerleri olarak kullanılmaktadır. Sancaktepe'de prefabrik yapılarda barınan inşaat işçileri, Çekmeköy Nişantepe'de derme çatma barakalarda yaşayan Romanlar, Okmeydanı'nda kentsel dönüşüm gerekçesiyle yerinden edilen ve emekli maaşıyla ne kiraya çıkabilen ne de konut kredisine güç yettirebilen, bu yüzden çocuklarının yanına taşınan yaşlılar, Fatih'in arka sokaklarında harabeden bozma otel odalarında kalan yalnız erkekler, hastanelerin ACİL bölümlerinde veya Esenler'de otogarda sabahlayanlar, Ümraniye'de bir göz katı atık deposunda yaşayan çocuk işçiler ve Kâğıthane'de merdivenaltı bir tekstil atölyesinde hem çalışıp hem uyuyanlar İstanbul'daki barınma krizinin farklı görünümleridir. Kısacası, İstanbul'da evsizlik Beyoğlu'nda metro altlarında ve kış aylarında spor komplekslerinde görülen tablodan çok daha fazlasıdır.

[10] https://ipa.istanbul/konut-sorunu-arastirmasi-istanbulda-mevcut-durum-ve-oneriler-raporu-yayimlandi/

İSTANBUL'UN İLÇELERİNDEN GÖZLEMLER: MEKANLAR VE ÇÖZÜMLER

İstanbul'da evsizlik sorununun hızlı bir fotoğrafını çekmek üzere, 9-16 Ocak 2023 tarihleri arasında İstanbul'da en fazla evsizin görüldüğü ilk üç ilçede toplam 7 evsiz, 10 esnaf, 15 zabıta memuru, 3 büyük parkın güvenlik görevlisi, 3 din görevlisi, ilçe belediyelerinin sosyal hizmet birimleri ve bir ilçede Kaymakamlığa bağlı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı ile görüşülmüştür. Ayrıca, yapılan hane anketlerinde İstanbulluların evsizlerle yaşadıkları çevreden ziyade kentte hareket ederken karşılaştıkları görülmüştür. Kent içerisinde evsizlere rastlanan mekanlar sırasıyla şöyledir:

- Parklar (%40)
- Köprü altları (%34)
- Metro istasyonları (%31)
- Otobüs durakları (%19)

Beyoğlu

Görüşülen evsizler ilçede barınma sebeplerini bölgenin günün her saati canlı ve kalabalık olması, bu nedenle güvende hissetmeleri olarak açıklamıştır. Burada yaşayan evsizlerin genellikle gündüzleri hareket halindeyken geceleri Gezi Parkı'nda, Taksim Meydanı'ndaki altgeçitte ve otobüs duraklarında kaldığı görülmüştür. İstanbul'da en fazla evsizin bulunduğu Beyoğlu ilçesinde, Beyoğlu Belediyesi'nin 2021 yılı faaliyet raporuna göre evsizlere yönelik yalnızca "hamam hizmeti" (Kasımpaşa Büyük Hamam) sağlanmış, hamamdan yararlanan evsizlere tek seferlik kıyafet

yardımı yapılmıştır. Belediyenin sıcak yemek hizmeti olsa da, sıcak yemek dağıtımı yapılacak hanelerin tespitinde ikamete dayalı sosyal inceleme yapılmaktadır, dolayısıyla evsizler yararlanamamaktadır. Görüşülen ilçe belediyesi zabıtaları ilçedeki evsizlerin kış aylarında toplanarak geçici konaklama yerlerine taşındıklarını, yılın geri kalan zamanlarında ise herhangi bir hizmet veya müdahalede bulunulmadığını ifade etmiştir. Öyle ki, ilçe belediyesi kendi hizmet menüsü ile sorunlara müdahale edemediği için çoğu zaman ilçedeki sivil toplum kuruluşlarına başvurmak zorunda kalmaktadır. Bu politika boşluğu içerisinde, esnaf da kendi imkanları ile evsizlerin ihtiyaçlarının karşılanmasına katkı sunmaya çalışmaktadır:

> *Patron, evsizler gelip bir şey isterse verin diyor, biz de veriyoruz.*
>
> Bir dönercide garson, Erkek

Fatih

Görüşülen evsizler ilçede barınan evsizlerin genellikle ilçeye günübirlik işlerin yoğunluğu sebebiyle geldiğini, zamanla "tutunamayarak" sokaklarda kalmaya başladıklarını ifade etmiştir. Ayrıca, ilçede mahalle kültürünün hala canlı olması ve sebebiyle sokakta kalmak için görece "güvenli" olduğu düşünülmektedir. İlçe Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'nın beyanına göre, Fatih'te en fazla evsiz Eski Eminönü olarak adlandırılan bölgede, Küçükpazar'da, Molla Hüsrev'de, Unkapanı bölgesinde, Hacı Kadın Mahallesi'nde, Saraçhane alt geçitte, Topkapı-Ulubatlı altgeçitte ve Sarayburnu'ndaki eski surlarda bulunmaktadır. İstanbul'da evsizliğin yaygın olduğu ikinci ilçe olan Fatih'te, Fatih Belediyesi 2021 yılı faaliyet raporuna göre evsizlere yönelik herhangi bir hizmet bulunmamaktadır. Fatih Belediyesi Sosyal Hizmetler Müdürlüğü ile yapılan görüşmede, sıcak yemek dağıtımı gibi esasında evsizlere dokunabilecek bazı hizmetlerin bulunduğu fakat bu hizmetlerden yararlanmak için ikamet şartı arandığı, dolayısıyla evsizlerin dışarıda kaldığı aktarılmıştır. Evsizlikle ilgili faaliyetler diğer ilçelerde olduğu gibi burada da SYDV'ler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. İstanbul Valiliği'nin 2020 yılında başlattığı "Kimse Dışarıda Kalmasın" isimli projeyle İstanbul'un her ilçesinde evsizlerin geçici olarak konaklayabileceği oteller ile anlaşmalar yapılmış, bu kapsamda Fatih'te de 7 otelde 123 evsiz otellerde geçici olarak barınabilmiştir.[11] İlçe SYDV ile yapılan görüşmede, başta Eminönü olmak üzere Fatih'in çeşitli bölgelerinde anlaşılan otellerde

[11] http://www.fatih.gov.tr/istanbulda-sokakta-yasayanlar-artik-evsiz-degil

güncel olarak 300'e yakın evsizin barındığı ifade edilmiştir. Fatih'te dini grupların aktifliği sebebiyle hayırseverliğin yaygın olduğunu belirten esnaf, bazı cemaatlerin geçmiş yıllarda kendi ibadet mekanları ve Kuran-ı Kerim kursları içerisinde evsizler için geçici konaklama imkanı sunduğunu fakat artık bu gibi alternatifleri çok daha az duyduklarını aktarmıştır.

> *Eskiden Draman tarafında bir cemaatin kimsesizler evi diye bildiğimiz bir yeri vardı. Öğrenciler, ailesinden kaçmış genç kızlar, işsiz parasız kalmış cüzdanını kaptırmış olanlar falan gider orada yatardı. Cami cemaati yeme içmelerine de bağış yapardı. Şimdi artık onlar kalmadı.*
>
> Esnaf, Kadın

Şişli

Şişli'de evsizlerin en fazla merkezde, Mecidiyeköy'de, Fulya'da ve Şişli Etfal Hastanesi'nin etrafında yoğunlaştığı görülmüştür. Yakın zamana kadar Şişli Etfal Hastanesi'nin Acil bölümü evsizlerin en sık kullandığı gece konaklama yeriyken, hastanenin önlem alması sebebiyle evsizlerin gece konaklama rotasını Okmeydanı Eğitim ve Araştırma Hastanesi'ne kırdığı öğrenilmiştir. Paşa ve Feriköy gibi "Eski Şişli" denebilecek ve mahalle kültürünün canlı olduğu yerlerde ise mahallelinin evsizlere dükkanlarını açtığı, bu nedenle geceleri düzenli kalacak yer bulan evsizlerin sosyal desteklerden de düzenli bir şekilde yararlanabildiği anlatılmıştır. Ancak, Şişli Belediyesi'nin 2021 yılı faaliyet raporuna göre yalnızca evsizleri odağına alan bir hizmet bulunmamaktadır. Piyalepaşa'da bulunan "Sosyal Mutfak/Aşevi" ile sokakta yaşayanlara da ulaşılmaktadır. Diğer yandan, Şişli ilçesinin ihtiyacına binaen, İzzet Paşa Mahallesi'nde İBB tarafından yapımı devam eden 7 katlı bir "evsizler yurdu" projesi bulunmaktadır.[12] Ayrıca, Şişli Belediyesi Sosyal Hizmet Müdürlüğü ile yapılan görüşmede, Çağlayan'da idaresinin Kaymakamlıkta olduğu fakat ihtiyaçların Şişli Belediyesi tarafından karşılandığı bir otel bulunduğu aktarılmıştır. Barınma hizmeti henüz doğrudan sunulamasa da, belediyeye yönlendirilen evsizlerin gıda, kıyafet ve hijyen ihtiyaçları giderilmektedir. Barınma talebi olduğunda ise, Çağlayan'daki otele yönlendirme yapılmaktadır. Hijyen ihtiyaçlarının giderilmesi için ise bazen ilçedeki camilerin imkanlarının kullanıldığı dile getirilmiştir. Şişli

[12] Şişli Belediyesi (2022) Katılımcı Bütçe İhtiyaç Öncelikleri ve Tahmini Bütçe Raporu. https://benimbutcemsisli.bel.tr/Content/dokuman/2022_sisli_belediyesi_katilimci_butcesi_ihtiyac_oncelikleri_ve_tahmini_ butce_raporu.pdf

Camii'nde görüşülen bir din görevlisi, caminin açık olduğu süre içinde evsizlerin cami tuvaletlerini ve iç mekanları kullanabildiğini belirtmiştir. Ancak, yatsı namazından sonra kapanan camilerde gece konaklaması mümkün olmamaktadır. Son olarak, Şişli'de son zamanlarda genç kadınların evsizliğinin belirgin bir şekilde arttığı gözlemlenmiştir:

> *Kadın sayısı bu sene daha fazla. İnternette tanıştıkları kişilerce kandırılan genç kadınlar var.*
>
> Zabıta Memuru

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan saha görüşmeleri, İstanbul'da sokakta barınan bir evsizin en iyi senaryo işlediğinde şöyle bir kurumsal destek güzergahından geçtiğini göstermiştir:

Çözüm Kaynağı	1. Derece Çözümler: Gıda, kıyafet ve hijyen destekleri	1. Derece Çözümler: Geçici barınma desteği	2. Derece Çözümler: Psikososyal destek	2. Derece Çözümler: İstihdam ve mesleki eğitim
Evsizin bireysel başvurusu	İlçe Belediyesi	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı 7/24 bakım merkezleri (65 yaş üstü ve engellilik durumunda)	Sivil Toplum Kuruluşları (Hayata Sarıl Derneği ve Erdemliler Dayanışması güncel olarak hizmet vermektedir)	İBB Bölgesel İstihdam Ofisleri
Vatandaş ihbarı (153 İBB Çözüm Masası veya 112 Acil Yardım Hattı)	MEB Halk Eğitim Merkezleri	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları'nın anlaşmalı olduğu oteller (sadece kış aylarında)	Diyanet İşleri Başkanlığı (Müftülükler yoluyla manevi sosyal hizmet verilmekte ve proje bazlı madde bağımlılığı çalışmaları yapılmaktadır)	İŞKUR
İlçe Zabıtası	Sivil Toplum Kuruluşları	İBB Esenyurt Kıraç Misafirhanesi (sadece kış aylarında ve erkekler için)	İstanbul Otogarı Misafirhanesi (çok yakında psikologlarıyla birlikte bir sosyal hizmet merkezi olarak çalışmaya başlayacaktır)	
İlçe Emniyet	Camiler	İBB Darülaceze Kayışdağı Misafirhanesi (sadece kış aylarında ve kadınlar için)		
İBB Zabıtası	Esnaf, mahalleli ve hayırseverler	İBB'nin anlaşmalı olduğu oteller (sadece aile evsizliği için)		

Ancak, yapılan kurum görüşmeleri birinci basamak destekler olarak tanımladığımız ve barınma krizinin etrafında oluşan ihtiyaçları giderecek mekanizmalar çalışmadığında, ikinci basamak desteklerin de kalıcı bir etki yaratamadığını yeniden göstermiştir. Buna paralel olarak, görüşülen İstanbullular evsizlikle yerelden mücadelede ilk yapılması gerekenin barınma merkezlerinin sayısını arttırmak olduğunu düşünm

ektedir. Farklı ölçeklerdeki belediyelerin sokak evsizlerine yönelik geçici barınma destekleri, sıcak yemek dağıtımı, seyyar tuvaletler vb. gündelik hayatı kolaylaştıracak mekansal düzenlemeler ve sokakta yaşayanlar için sokaktaki riskleri azaltacak önlemleri hayata geçirmesi kısa vadede yaygınlaştırılabilecek uygulamalardır. Türkiye'deki mevcut merkez-yerel dengesi içerisinde mevzuata uygun olarak yerel yönetimlerin bazı evsizlik biçimlerine yönelik destekler sunabilmesi daha kolaydır. Konut politikalarından ziyade sosyal hizmet politikalarının yerel yönetimler eliyle düzenlenmesi çok daha mümkündür. Bu nedenle, açılan geçici barınma merkezlerinin evsizlerin gündelik ihtiyaçlarını (beslenme, duş, dinlenme, tuvalet, güvenlik, mahremiyet vb.) karşıladıkları alanlar olmakla birlikte, uluslararası örneklerde olduğu gibi psiko-sosyal destekleri, mesleki eğitim ve gelir elde etme olanaklarını da kapsaması gerekmektedir. Ayrıca, yerel yönetimlerin elinde sokakta yaşayan çocukların güvenliği açısından son derece güçlü bir araç vardır: zabıtalar. Zabıtaların özellikle sokaktaki riskleri bertaraf etme ve toplum yararına önleyici çalışmalar yapma fonksiyonlarının güçlendirilmesi, sokak evsizleri özelinde oluşturulmuş mobil sosyal hizmet ekipleriyle desteklenmesi ve sivil toplumun sahadaki çalışmalarını kolaylaştırması gerekmektedir.

Ancak, bitirirken evsizlerin barınma sorunu çözülmedikçe, istihdam veya psiko-sosyal rehabilitasyon gibi desteklerin kalıcı bir sonuç vermediğini yeniden hatırlatmakta fayda var. Bu nedenle, yerel yönetimler öncelikle farklı profillerde evsizlere hitap edecek geçici barınma merkezlerini yaygınlaştırmalı, evsizlik döngüsünü kırmalıdır. Tıpkı İstanbul'a yükseköğrenim görmeye gelen gençler için nitelikli, erişilebilir ve özel alan/mahremiyet alanı tanıyan öğrenci yurtlarının açılması gibi, barınma krizi yaşayan herkes için koşullu olmayan ve süreli barınma imkanı sunan kentler yaratılmalıdır.

DÜNYADAN ÖRNEKLER: HERKES İÇİN BARINILABİLİR KENTLER YARATMAK ÜTOPYA DEĞİL

Konut politikaları pek çok ülkede ancak merkezi yönetim düzeyinde regüle edilebilen bir alandır ve yerel yönetimlere çok sınırlı bir müdahale alanı tanınmaktadır. Türkiye'de 5393 Sayılı Belediye Kanunu ve 775 sayılı Gecekondu Kanunu belediyelere sosyal konut inşa ve tahsis etme yetkisi vermektedir. Ayrıca, belediyeler kentsel dönüşüm politikalarının ana aktörü olarak konut piyasalarına müdahale edebilmekte, bu müdahaleler barınma hakkının korunmasına hizmet edebilmekte veya bu hakkın ihlaline sebep olabilmektedir. Yasal olarak belirlenmiş muhtaçlık kriterleriyle uyumlu olarak mülksüz ve gelirsiz evsizler belediyelerin sosyal hizmet ve

sosyal desteklerinin de potansiyel yararlanıcılarıdır. Ancak, Covid-19 sürecinde sokak evsizleri için yapılan harcamalar ve geliştirilen konaklama hizmetleri artsa da, söz konusu projeler kalıcı olmamıştır. Üstelik, pek çok belediyenin Gıda Bankası uygulaması olsa da, gıda desteklerinden yararlanmak için ikamete dayalı sosyal inceleme yapılması gerekmektedir ve evsizler için bu mümkün değildir. Türkiye'de evsizlere yönelik kurumsal hizmet ve politikaların güçlü olmaması, bu alanda sivil toplum oluşumlarının kamuyu geride bırakarak çok daha aktif olmasına sebep olmuştur. İstanbul'da Şefkat-Der, Hayata Sarıl Derneği, Erdemliler Dayanışması, Aşhane ve Çorbada Tuzun Olsun Derneği evsizlik alanının önde gelen sivil aktörleridir. İstanbul'da evsizlikle mücadelede pek çok sivil aktörün öne çıkması kent ölçeğinde özelleşen ve derinleşen bir evsizlik sorunu olduğunu ortaya koyarken, evsizlikle yerelden mücadelenin imkanlarına dair ilham verecek pek çok uluslararası iyi uygulama örneği bulunmaktadır. Avrupa şehirleri arasındaki bağları kuvvetlendirmeyi amaçlayan Eurocities'in 140'tan fazla kentin dâhil olduğu ve kentsel hayat kalitesini yükseltmeyi hedefleyen ağı Inclusive Cities for All, pek çok kentin Avrupa Sosyal Haklar Sütunu (European Pillar for Social Rights) çerçevesinde bir dizi taahhütte bulunmasını sağlamıştır.[13] Barınma hakkı ve evsizlere sunulacak destekleri ilgilendiren 19. Prensibe dair taahhütte bulunan bazı şehirlerin hayata geçirdiği iyi uygulamalar şöyledir:

Barcelona (İspanya)

2018 yılı itibariyle 3000'den fazla kronik evsizin yaşadığı Barselona'nın Inclusive Cities for All girişimi dahilinde verdiği taahhüt, evsizlere yönelik barınma merkezlerinin ve geçici bireysel konutların sayıca arttırılmasının yanı sıra evsizlerin işgücüne katılımını arttırmaya yönelik bir programı (Làbora Program) kapsamaktadır. 3,2 milyon Euro bütçeli bu program ile kente göçle gelmiş ve evsizleşmiş kişilerin kente entegrasyonu öncelenmektedir.[14]

Hamburg (Almanya)

Farklı evsiz profilleri için farklı tedbir ve programlar taahhüt eden Hamburg'da yürütülen Genç Yetişkinler Programı (Young Adults Programme-JEP), 18-27 yaş grubunda kronik evsiz olup kurumsal barınma

[13] Inclusive Cities for All (2020), EUROCITIES, Retrieved December 2, 2022, from https://inclusivecities4all.eu/

[14] Barcelona City Council (2019), Barcelona's Pledge to the European Pillar of Social Rights.

merkezlerinde kalmayan gençlere erken müdahaleyi amaçlamaktadır. Programın önceliği genç evsizlerin kendi konutlarına kavuşmasıdır ve bu geçiş sürecinde gençlere 6 aylık barınma desteğinin yanı sıra çıraklık eğitimi vb. mesleki eğitimler ile birlikte istihdam olanakları sunulur. Hamburg, 2019 yılında JEP için yaklaşık 1.9 Euro bütçe sağlamıştır.[15]

Utrecht (Hollanda)

Utrecht Belediyesi verdiği taahhütte evsizlere yönelik barınma merkezlerinin sayısını ve kalitesini arttırmayı, evsizlerin kalıcı olarak evsizlikten kurtulması için gerekli sosyal destekleri sağlamayı, evsizlikten kurtulmuş kişilerin ise döngüsel olarak yeniden evsizliğe düşmemesi için vaka takibiyle birlikte süreli destekler sunmayı vaat etmiştir. Kirasını ödemekte zorluk yaşayan eski evsizlerin zamanında tespit edilmesi ve kira destekleri öncelikli olarak hayata geçmiştir. Ayrıca, kalıcı konutla buluşturulmuş eski evsizlerin borca batma durumlarının da takip edildiği, sosyal konut şirketlerinin gerektiğinde kişilerle bireysel görüşmeler yaptığı bilinmektedir.[16]

Meksiko (Meksika)

2016 yılında yürürlüğe giren bir yerel yasa ile evsizlikle mücadele için yapılacak sosyal harcama miktarı tanımlanmıştır. Bu mali taahhüt; her iki yılda bir sokak evsizlerinin sayımının yapılmasını, yeni bir konut programıyla beraber destekleyici konut birimlerinin inşa edilmesini, sokak evsizlerine yönelik sosyal yardımların iyileştirilmesini ve yine sokak evsizlerine uygun bir şekilde tasarlanmış istihdam ve eğitim programlarının hayata geçmesini sağlamıştır.[17]

[15] Ministry for Labour, Social and Family Affairs and Integration. (2019). Hamburg's Pledge to the Europ an Pillar of Social Rights.

[16] Utrecht Municipality (2019), Utrecht's Pledge to the European Pillar of Social Rights.

[17] Bloomberg Associates. Retrieved December 2, 2022, from https://associates.bloombergorg/about/

Washington (Amerika Birleşik Devletleri)

Şehir merkezinde sokak evsizlerinin gündelik ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri bir Gündüz Hizmetleri Merkezi bulunmaktadır. Hafta içi 9.00-17.00 mesaisiyle, cumartesi günleriyse 10.00-15.00 arası hizmet veren bu merkezde duş, çamaşırhane, telefon, bilgisayar, internet, sıcak öğle yemeği ve bireysel konut rehberliği/danışmanlığı hizmetleri sunulmaktadır.[18]

Toronto (Kanada)

Sokakta Sosyal Yardım ve Destek Programı 16 yaş ve üstü olup sokakta yaşayanlara yönelik su, gıda ve gelir desteği ile birlikte konut arabuluculuğunu kapsamaktadır. Sokak evsizlerine sağlık kontrolü yapılmakta, gıda ve giyim desteği sunulmakta, soğuk havadan korunmak için battaniye ve uyku tulumu sağlanmaktadır. Soğuk hava koşullarında sağlık hizmetleriyle birlikte barınma merkezlerine yönlendirme artmaktadır. Kentte ısınma-serinleme merkezleri bulunduğu gibi, evsizlere yönelik ruh sağlığı hizmetleri de sunulmaktadır. Tüm bunların yanında, Washington'da olduğu gibi evsizlerin gündelik akut ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri bir merkez bulunmakta fakat Washington'ın aksine bu merkez 7 gün 24 saat hizmet vermektedir. Son olarak, kiracıların evsizleşmesinin önüne geçmek için hukuki hak ve sorumluluklarını içeren eğitimler periyodik olarak tekrarlanmaktadır.[19]

Söz konusu yerel yönetim hamlelerinin bir kısmı sokak evsizlerinin gündelik hayatını kolaylaştırmak, temel ihtiyaçlarının karşılanmasını güvence altına almak, geçici barınma merkezleri ve sosyal destekler sunmak gibi sokakta hayatta kalmayı mümkün kılacak politikalar; bir kısmı ise mesleki eğitim, istihdam, konut arabuluculuğu ve danışmanlığı gibi evsizlik durumundan çıkmayı mümkün kılacak politikalardır. Bu iki politik hattın yerel yönetimler eliyle bir arada sürdürülmesi evsizlerin bir yandan güçlenme mekanizmalarına dahil olması, diğer yandan geçiş süreci boyunca temel hak ve hizmetlere erişebilmesini sağlamaktadır.

[18] Day Services Centers | dhs. (n.d.). Dhs.dc.gov. Retrieved December 2, 2022, from https://dhs.dc.gov/page/day-services-centers

[19] "Streets to Homes Street Outreach & Support Program." City of Toronto, 11 Aug. 2021, Retrieved December 2, 2022, from www.toronto.ca/community-people/housing-shelter/homeless-help/streets-to-homes-streetoutreach-support-program/

İstanbul
Planlama
Ajansı